

მედიკალი

11-12

თბილისი
1943

მნათობი

სრულიად - საქართველოს საბჭოთა მწერლების
კავშირის ყოფლითიერი სალიტერატურო,
სახელოვნო და საზოგადოებრივ-საპოლიტიკო
ჟურნალი

წელიწადი მეოცე

11-12

საკრედიტო კოლეგია: —

აბაშიძე ირაკლი
ასათიანი ლევან
ბაგსახუჩდია კონსტანტინე
კალაძე კარლო
გაუაზვილი ალიო (პ/მგ. რედაქტორი)
მოსაზვილი ილო
ტაბიძე ბალაჭტიონ
ქიაჩელი ლეო
შენგელაია დემნა.

ბელმოწერილია დასაბეჭდად 15/III—44 წ. ნაბეჭდ ფორმ. რაოდენობა 16 ფ.
შეკვ. № 3478. უმ 01163. ტირაჟი 4500.

სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი, თბილისი. ეორესის ქ. № 5.
რედაქციის მისამართი: მაჩაბლის № 13, მწერალთა კავშირი. ტელეფ. 3 — 04 — 64.

მ ე ც ნ ი ე რ ე ბ ე

აკადემიკოსი ბიოგრაფი ჩუბინაშვილი

ივანე ჯავახიშვილი

(1876 — 1940)

1943 წლის 18 ნოემბერს სამი წელიწადი შესრულდა, რაც გარდაიცვალა სტალინის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტის დამაარსებელი და სრულიად-საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის წამდვილი წევრა ივანე ალექსანდრეს-ძე ჯავახიშვილი.

მრავალ წელს გაგრძელდა მისი სამეცნიერო მუშაობა. მან ძალიან ადრე დაიჭირა ცენტრალური წამყვანი ადგილი საქართველოს კულტურული წარსულის ცალკეულ მხარეთა კვლევებში-ძიებში განვითარებაში. ამასთან ერთად იგი მრავალნაირად ეხმარებოდა ეპოქის საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებს.

ამით განისაზღვრება მისი, როგორც მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის, მნიშვნელობის მასშტაბი.

ივანე ჯავახიშვილი აღიზარდა კულტურულ-განმანათლებელი ინტერესებისა და ტრადიციების მქონე ოჯახში. ამ ოჯახმა და საკუთარმა მძიებელმა გონებამ ფართო საფუძველი შეუქმნეს მას, როგორც მეცნიერს.

სტუდენტობის წლებში ინტერესთა ეს დიაპაზონი უფრო ფართოვდება და ღრმავდება: მან შეისწავლა არა მარტო სხვადასხვა აღმოსავლური ენა, არამედ შეითვისა აგრეთვე ძირითადი ფილოლოგიური და იურიდიული დისციპლინები ზოგადი მნიშვნელობისა. ამის გარეშე განსვენებული განაგრძობდა მეცადინეობას მუსიკაში და მუსიკისა და ხელოვნების ისტორიის სფეროში.

ეს ფართო მომზადება და სამეცნიერო-საკვლევო ინტერესთა მრავალმხრიანობა ნაწილობრივ გამოაშქარავდა პირველი ათი წლის მანძილზე დაბეჭდილ ნაშრომებში, — როგორც ცალკეული საკითხების სპეციალურ გამოკვლევებში, ისე საქართველოს სამართლის ისტორიის, ეკონომიკის და პოლიტიკური ისტორიის ცნობათა განზოგადოების მთელ რიგ ცდებში.

აქ თავიდანვე გამოქვეყნდა თავისებურება ივანე ჯავახიშვილისა, როგორც მეცნიერისა: მისი მახვილი მონალიზე გონება ანაწევრებდა ჩვენამდე მოღწეულ წყაროებში პირვანდელ მონათხრობს ნართაულებისა და მორთულებისაგან, ააშქარავებდა შემთხვევათა ქეშმარიტ დენას, რაც ოდნავ ნათქვამსა ან მერმინდელ ცვლილებათა ნაშთებს იქით იმალებოდა, და ამნაირად ადგენდა ქართული ისტორიის პირველ-წყაროების ქრონოლოგიურ ადგილს, ხასიათსა და მოცულობას. ამასთან ერთად განსვენებული პირველ წლებიდანვე გრძნობდა, როგორც აუცილებლობას და მოვალეობას, რათა კრიტიკის მიერ დანადგენი და გაშუქებული დებულებები დალაგებულ ისტორიულ თხრობად ყოფილიყო მოცემული.

ამ მხრივ მეტად საინტერესოა მისი ქართველი ერის ისტორიის სწრაფი გამოცემის ერთმანეთთან შედარება — 1908, 1913 და 1928 წლებისა. ყოველი ახალი გამოცემა გაფართოებულია ახალი დამატებითი საკითხებზე ფაქტუალებით ან უკვე წინათ შესაძლებელ ფარგლებში ძირითადად შობაზელი უეჭველი ამბის დადგენის გაღრმავებითა და დაზუსტებით.

რაც შეეხება სამართლის ისტორიის ან ეკონომიკის გამოკვლევებს, 1928—29 და 1930—34 წლებში დაბეჭდილი (ესე იგი ოცდახუთი წლის შემდეგ, რაც ამ საკითხების განზოგადოების პირველი ცდები გამოვიდა) ეს ძირითადი დიდრ გამოკვლევები, როგორც „საქართველოს ეკონომიური ისტორიის“ აბრევიატული ფურცელზეა აღნიშნული. მართლაც მხოლოდ „ახლად დაწერილი გამოცემა“.

მკვლევარის მძიებელი გონება მთელი სიცოცხლის განმავლობაში შეუწყვეტლავ ეძებდა პირველწყაროების მასალას, რათა დაეზუსტებინა ერთხელ უკვე მისი გამოკვლევისა და ლიტერატურული თხრობის ობიექტად გადაქცეული ისტორიული საკითხები. იგი ერთადად უთვალთვალებდა მათ სხვა სფეროებზე და სხვადასხვა საკითხში მუშაობის დროსაც.

როდესაც ივანე ჯავახიშვილმა დააპირა თავისი ძირითადი ნაშრომის — „საქართველოს ისტორიის პირველწყაროების ანალიზის შესახებ“ (ისტორიის მიზანი, წყაროები და მეთოდები. I, 1916) — ხელახლად გამოცემა (ვინაიდან იგი სულ მოკლე ხანში გასაღდა). მან შეიტანა ამ ნაშრომში მთელი რიგი სპეციალურად დამუშავებული გამოკვლევები (1920). სწორედ ასეთივე გამოკვლევები ხელოვნების უძველეს ტერმინებზე და ხელოვნებისა და მატერიალური კულტურის ძეგლთა ცნობებზე, რაც ნაწილობრივ დაბეჭდილი იყო 1912 და 1913 წლებში, დარჩა განსვენებულს სიკვდილის შემდეგ სულ სხვა მოცულობით და სულ სხვა სახით, როგორც ხელნაწერი, დააბეჭდად შავად გამზადებული, და ახლა მეცნიერებათა აკადემიას განზრახული აქვს მათი გამოცემა.

თუ ივანე ჯავახიშვილი თავისი სამეცნიერო მოღვაწეობის პირველ წლებიდანვე იძლევა ცალკეულ ნაკვლევთა განმაზოგადოებელ ნარკვევებს დალაგებული თხრობისას და ზღუდავს მათ მოცულობას მტკიცედ და უეჭველობით დადგენილი ფაქტებით, ამის ძირითადი სტიმული, როგორც ჩანს, იყო არა იმდენად შინაგანი მისწრაფება სინტეზისადმი, რამდენადაც იმ მოვალეობის შეგნება, რომ გაეერცვლებინა მკითხველთა მასებში მეცნიერების ეს მიღწევები.

სამიმოხილო სტატიას იათეტურ თეორიაზე იგი სწორედ მაშინ ბეჭდავს, როგორც ქართული ენის წარმოშობის საკითხთა შესწავლის სამეცნიერო ჯუმლს, რომლის დანიშნულებაცაა, — შეაჯამოს ის, რაც გაკეთებულა და ამით გამოამყლავნოს და დაისახოს შემდგომი პერსპექტივები.

და იგივე მისწრაფება მეცნიერულად დადგენილი ცნობების ჯუმლის გაერცვლებისა, როგორც მომავალ ქართველ მომუშავეთა მომზადების საშუალება, ასულდგმულბდა მას არა მარტო მაშინ, როდესაც რევოლუციამდელ წლებში იგი მართადა თბილისსა და ქუთაისში საჯარო ლექციებს ქართული კულტურის, სამართლისა და ხელოვნების ისტორიაზე და სხვა მისთანებებზე, არამედ მაშინაც, როდესაც იგი კითხულობდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში კურსებს ქართულ ენაზე. უფრო მეტიც: თვით ამ მძიმე დროს,

ცარიზმის უღელქვეშ, ივანე ჯავახიშვილმა მოახერხა და მოაწყო ლეტონების უნივერსიტეტთან სტუდენტთა წრე ქართული ისტორიის ფორმირების, ხელოვნებისა და ენის შესასწავლად.

სრულიად ბუნებრივი იყო, რომ ცარიზმის ჩამოგდებაშემდეგ შესაძლებელი გახდა გვეფიქრა ქართულ უნივერსიტეტზე და დაბეჯითებით მოგვეთხოვნა მისი დაარსება. იგი გაიხსნა, რასაკვირველია, როგორც კერძო კოლექტიური წამოწყება მეცნიერთა სათანადო ჯგუფისა. უნივერსიტეტი სწრაფად იზრდებოდა. ერთი ფაკულტეტის ნაცვლად რამდენიმე ფაკულტეტი გაჩნდა. ამასთან ამ ფაკულტეტების ნაწილი შემდეგში გამოიყო დამოუკიდებელ უმაღლეს სასწავლებლად (სამედიცინო, საინჟინერო-საამშენებლო, სასოფლო-სამეურნეო და სხვ.). ამნაირად, სავსებით გამართლდა ივანე ჯავახიშვილის იმედი და ვარაუდი, ჯერ კიდევ რევოლუციამდელი წლების საანკეტო ცნობებზე დამყარებული: საქართველოს არა მარტო უსაქიროებოდა საკუთარი ეროვნული უმაღლესი სასწავლებელი, არამედ მას უნარიც ჰქონდა მიეცა მისთვის საჭირო საპროფესორო და საპედაგოგო პერსონალი და სტუდენტების უდიდესი კონტიგენტი, რომელიც რიცხობრივ ერთეულად იზრდებოდა.

თბილისის უნივერსიტეტის დაარსებისას ივანე ჯავახიშვილი არა მხოლოდ მისი ადმინისტრაციული მეთაური იყო თითქმის პირველი ათეული წლის განმავლობაში, არამედ იგი უძღვებოდა მეცადინეობასაც სხვადასხვა ისტორიულ დისციპლინებში და არა მარტო საქართველოს შესახებ, არამედ ხომხეთისა და წინა-ადმოსავლეთის შესახებაც.

ეს კიდევ ცოტაა. ივანე ჯავახიშვილი იმ წლებში გახდა ცენტრალური ფიგურა რესპუბლიკის განათლებისა და კულტურის ყველა საკითხში, თვით იქამდე, რომ ქართული ანბანის დამწერლობის დადგენა, სამედიცინო, იურიდიული და სხვა ტერმინოლოგიის შედგენა, ან უმაღლესი მუსიკალური განათლების რეორგანიზაციის საკითხების გადაწყვეტა და სხვა მისი აუცილებელი მოწაწილეობით მიმდინარეობდა.

ახლა განსაკუთრებით აშკარაა, თუ რა მადლმოსილი ნაყოფი მოიტანა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ სფეროში ივანე ჯავახიშვილის მრავალმხრივმა სამეცნიერო მომზადებამ და სხვადასხვა სამეცნიერო ინტერესმა.

დამახასიათებელია, რომ ივანე ჯავახიშვილი აღიარებდა და აფასებდა, როგორც ხალხის მაღალი კულტურის, დამოუკიდებლობისა და ძლიერების მაჩვენებელს, მის მხატვრულ შემოქმედებას და არა მარტო ლიტერატურულს, არამედ აგრეთვე წარსული ეპოქების საქართველოსათვის არა ნაკლებ მნიშვნელოვან პლასტიკურ ხელოვნებებს — არქიტექტურას, სკულპტურას, ოქრომკვდლობას და სხვ. და აი რატომ იყო, რომ მას 1913 წელს უკვე ჰქონდა გეგმა ქართული ხელოვნების ისტორიის შედგენისა. ხოლო მის მიერ დაარსებულ თბილისის უნივერსიტეტში გამოყოფილი იყო ქართული ხელოვნების ისტორიის ცალკე კათედრა ხელოვნების ისტორიის სპეციალური კათედრით.

ამ გაფართოვებულმა საქმიანობამ გავლენა იქონია მის სამეცნიერო შრომებზედაც: ისინი გაიზარდნენ რაოდენობრივადაც და ხარისხობრივადაც. იმ ხანებში დაამთავრა მან დიდ გამოკვლევათა ცალკეული ტომები, რომლებიც საფუძვლად დაედნენ შემდგომ კვლევა-ძიებას საქართველოს ისტორიის სფეროში და რომლებიც წლითი-წლობით იბეჭდებიან: 1924 წელს გამოვიდა „ქართველი ერის ისტორიის“ მე-4 ტომის პირველი ნაწილი, 1928 წელს — იმა-14. „მნათობი“, № 11—12.

ვე ისტორიის დამუშავებული პირველი ტომი, ხოლო მესამე ტომი უკვე წიკვილიის შემდეგ გამოვიდა (1941). გამოვიდა აგრეთვე გამოკვლევა დახმარებით ისტორიულ დისციპლინებზე — პალეოგრაფია, დიპლომატიკა და იტალიკა მიზმატიკა მეტროლოგიითურთ (1925 და 1926); შემდეგ, სამი წიგნი „ქართული სამართლის ისტორიისა“ (1928 — 29), „საქართველოს ეკონომიური ისტორიის“ ორი ტომი (1930—1934), პირველი წიგნი „ძველი სომხური ისტორიის მწერლობა“ (1935) და, ბოლოს, უდიდესი ტომი „ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა“ (1937), მოფიქრებული როგორც ისტორიული ბაზისი და შესავალი ქართველი ხალხის იმ ისტორიისა, რომლის ოთხი ტომი მან გამოაქვეყნა და რამელიც შეიძლება დაწერილიყო ნაციონალური წყაროებისა და უცხო მწერალთა ცნობების მიხედვით.

ამ უკანასკნელ დიდ ნაშრომში ივანე ჯავახიშვილი, როგორც მკვლევარი, გასცილდა არა მარტო საკუთრივ ისტორიული მასალის ფარგალს (იყენებდა რა წმინდა ლინგვისტიკურ ცნობებს), არამედ აგრეთვე საკუთრივ ქართველი ხალხის ისტორიისა და ამ ხალხის ისტორიული სეე-ბედის ფარგლებსაც: იგი ეხება ამაზე ადრინდელ საუკუნეთა პერიოდს და მოიცავს მასალას საერთოდ კავკასიის ყველა ხალხის შესახებ, ამყარებს რა მათ ნათესაურ კავშირს. აი რატომ გამოჰყო მან ეს ნაკვლეუ-ნაძიები, როგორც ქართველი ერის ისტორიის შესავალი, მოგეგმა-რა იგი სამ დიდ ტომად. I ტომში იგი აპირებდა განეხილა ისტორიულ-ეთნოლოგიური პრობლემები წინა-აღმოსავლეთისა საქართველოთი და მთელი კავკასიითურთ (იმიერ-ამიერ კავკასია) ერთად, II (უკვე დაბეჭდილ) ტომში — ყველა კავკასიური ენის აქებულების, ნათესაობისა და თავდაპირველი ბუნების საკითხები, ხოლო III ტომში „ქართველთა და კავკასიელთა უუძველესი ხანის კულტურული ვითარებისა და ისტორიის ზოგადი მონახაზი იქმნება, წარმოდგენილი ენისა, ზნე-ჩვეულებათა ანალიზისა და ნივთიერი კულტურის არქეოლოგიური ძეგლების მარაგის მიხედვით“.

ყველა ამ ნაშრომში დაზვიანდა ათობითი წლების საკვლევო მუშაობის შედეგები.

პარალელურად განსვენებული მეცნიერი ეწეოდა სხვა კვლევა-ძიებასაც, რომლის შედეგებსაც აცნობდა ჩვენს საზოგადოებრიობას სხვადასხვა სახალხო კომისარიატისა და ორგანიზაციის თხოვნით წაკითხული მთელი რიგი ლექციების ციკლებში. მხოლოდ ერთი ციკლი ამ საკითხებისა მან გააფორმა წიგნის სახით საქართველოს სახკომსაბჭოსთან არსებული ხელოვნების სამმართველოს ხალხური შემოქმედების კაბინეტის თაოსნობით. ეს არის წიგნი „ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები“ (1938), წიგნი, რომელიც ამ სფეროში ისეთივე ფუძეა შემდგომი კვლევისათვის, როგორც სხვა მისი მონუმენტალური ნაშრომები საქართველოს პოლიტიკური, ეკონომიური, სოციალური ან სამართლის ისტორიის საკითხებში: იგი კრიტიკულად განიხილავს სისტემატური წესით ქართული მუსიკის ისტორიული განვითარების ყველა ძირითად საკითხს — მის მრავალხმიანობის, წარმართული და საეკლესიო მუსიკის ეტაპების, მღერის, საკრავების და, ბოლოს, მუსიკის სწავლების ორგანიზაციისა და შემოქმედების საკითხებს. სამწუხაროდ ნაკვლეუ-ნაძიები მატერიალური კულტურისა და ყოფა-ცხოვრების ისტორიის საკითხებზე მას საბოლოოდ არ გაუფორმებია. ამჟამად ეს გამზადებულია გამოსა-

ცემად ლექციების სტენოგრამებისა და ხელნაწერი მასალის მიხედვით და, მთავრობის დადგენილების თანახმად, უახლოეს ხანში საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი გახდება. იგი ეხება, მშენებლობის ტერმინოლოგიასა და ორგანიზაციას, ტანსაცმელის, ავეჯის, კურკლეულის ისტორიის საკითხებს, ადათებსა და ყოველდღიური ცხოვრების წესსა და რიგს ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში და სხვ.

უკანასკნელ წლებში ივანე ჯავახიშვილი აღარ ფიქრობდა ქართული ხელოვნების ისტორიაზე და თავისი მუშაობა მან შემოზღუდა ლიტერატურული ცნობების ანალიზით. მაგრამ, რასაკვირველია, ამის შესრულება შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმის მეოხებით, რომ განსვენებულს უკვე მოპოებული ჰქონდა როგორც არქიტექტურისა და სხვა პლასტიკური ხელოვნების და მუსიკის ნაწარმოებთა გაგება-შეფასების უნარი, ისე ხელოვნებისა და მუსიკის ზოგადი ისტორიისა და ამ სამეცნიერო დისციპლინების სპეციალურ საკითხთა ღრმა ცოდნა. ეს ჩანს ძირითად წიგნებში, მაგრამ გვხვდება აგრეთვე როგორც მისი „ქართველი ერის ისტორიის“ იმ თავებში, რომლებიც კულტურას ეხებიან, ისე ნაშრომში პალეოგრაფიაზე.

ივანე ჯავახიშვილი ამ ხანში თავის სამეცნიერო მიღწევათა მწვერვალზე იყო. საკუთარ კვლევა-ძიებასა და ნაკვლევ-ნაძიების ლიტერატურულად გამოკრებაში მისმა მუშაობამ შეიძინა ის განსაკუთრებული თავისუფლება და დამოუკიდებლობა განსახილველი და მისთვის აწ სრულიად ხელმისაწვდომი მასალისადმი მოპყრობაში, რამაც შეაძლებინა მას არა მარტო დაედგინა ისტორიის ფაქტები, როგორც ეს მისი მუშაობის წინანდელ ეტაპებზე იყო, არა მარტო გაეკვალა სამეცნიერო გზა და შეექმნა მუშაობის შესაძლებლობა, არამედ აგრეთვე წარმოექმნა კიდეც ლიტერატურულ თხრობაში წარსული ისტორიული პერიოდის ცხოვრების ცხოველმყოფელი სურათი. ამ მხრივ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებში საბოლოოდ დაწერილი „ქართველი ერის ისტორიის“ მესამე ტომის (XIII — XIV საუკუნეები) თხრობა თვალნათლივად განსხვავდება სხვა, ბევრად ადრე გამოცემული ტომების თხრობისაგან. მაგრამ ეს თვისება — წარსული საუკუნეების ცხოვრების, ყოფის, შემოსწევათა სურათების დამთავრებულება და მოთარაზობა — გამომჟღავნდა მეტადრე შოთა რუსთაველის და მისი „ვეფხისტყაოსნის“ საიუბილეო ზეიმის დღეებში.

ივანე ჯავახიშვილმა წაიკითხა მაშინ თბილისის სხვადასხვა ორგანიზაციაში მრავალი ლექცია დიდებულ პოეტზე. ამასთან იგი ყოველთვის ყურადღების ცენტრში აყენებდა საქართველოს ცხოვრების ხან ერთ, ხან მეორე მხარეს და აღნიშნავდა, თუ როგორ აისახა იგი პოემაში. ამნაირად, მან დაგვიხატა საქართველოს პოლიტიკური და სამხედრო ორგანიზაცია, ვაჭრობისა და სოფდაგართა ორგანიზაცია და მათი კავშირი როგორც ხმელეთით, ისე ზღვით აღმოსავლეთისა და დასავლეთის სხვა ქვეყნებთან, იმავე ეპოქის სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია, მისი პროდუქცია და სხვა, როგორც საერთო ფონი მთელი პოემისა. მაგრამ განსაკუთრებით უაღრესი მნიშვნელობა ჰქონდა ოსტატურ შედარებით სურათში მოცემულ და შემოწმებულ სოციალურ ურთიერთობათა ანალიზს, სახელდობრ, მაშინდელი ეპოქის ქართველი ქალის ადგილს ცხოვრებაში, მის როლსა და წონას საზოგადოებრივ ურთიერთობაში. მაშინ, როდესაც არამარტო მეზობელ მუსლიმანურ ქვეყნებში, არამედ თვით მდიდარი და გაფაშფაშებული კულტურით სახელგანთ-

ქმულ ბიზანტიაშიაც კი ქალი ჩამოშორებული იყო საზოგადოებრივ ცხოვრებას, მას შეეძლო გამოჩენილიყო მხოლოდ ჩადრდათარული სახით ამ საკითხების ისტორიული გაშუქება გვიჩვენებს, რომ სოციალური ფუძემ ჩათმელიც ეპოქის მსოფლმხედველობის საძირკველს შეადგენს, ძირითადად განსხვავდებოდა სხვა ქვეყნების სოციალური ფუძისაგან, დასავლეთ ევროპის გარდა მისი რაინდობითა და ქალის კულტით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დიდებული პოეტის ნაწარმოების ორიგინალობამ ჰპოვა, როგორც იქნა, თავისი ობიექტური დადასტურება და დამტკიცება თვით ნაწარმოების შიგნით და იგი არ შეიძლება უარყოფილ იქნეს იმაზე მითითებით, ვითომ მისი ნაგულეები სპარსული პირველწყარო დაკარგული იყოს.

ამ ლექციებს რომ დაუპირისპიროთ თხუთმეტი წლით უფრო ადრე ივანე ჯავახიშვილის მიერ ამავე პოემაზე წაკითხული მოხსენება, რომელსაც მიზნად ჰქონდა დაემტკიცებინა ქრონოლოგიურად მისი ადგილი და ორგანიზაცია, აშკარა გახდება განსვენებული მეცნიერის წარმატებითი ზრდა.

იმავე საიუბილეო თარიღთან დაკავშირებით ივანე ჯავახიშვილმა მიიღო მთავრობის წინადადება — სათავეში ჩასდგომოდა პოეტისა და მისი ეპოქისათვის მიძღვნილი დიდი გამოფენის ორგანიზაციას და, კერძოდ, შეექმნა ეპოქის მატერიალური კულტურისა და ყოფა-ცხოვრების განყოფილება, — განყოფილება, რომელიც საქართველოს მუზეუმის ახალმა დირექციამ გახსნა ამ დღეებში მეტროპოლითა, მოსწავლეთა, მუშათა და კოლმეურნეთა ფართო მასების მიერ დასათვალიერებლად, გახსნა იმავე სახით, როგორც იგი აგებული იყო განსვენებული მეცნიერის მიერ შოთა რუსთველის საიუბილეო დღეებში.

აქ, სხვათა შორის, მხატვრული ასლების სახით შეკრებილია და სისტემატურად დაჯგუფებული თანამდებობის პირთა, სხვადასხვა წოდების წარმომადგენელთა ტანსაცმლის ცალკეული ნაწილები, თავის სამკაული, ფეხსაცმელი ან მთელი ტანისამოსი ასაკისა და სქესის განსხვავებით; შემდეგ, ხელნაწერების თავსართები, ასომთავრული ასოები, სხვადასხვანაირად გამშვენებული ცხოველებით, ადამიანებით, მცენარეებით ან ორნამენტით; მრავალი ფრაგმენტი სარწყავი, აგრეთვე სხვადასხვა ნაყმით მოხატული, მრავალფეროვანი კერამიკის ჭურჭლისა და ლითონის — სპილენძისა და ვერცხლის — ჭურჭლის ცოტაოდენი ნიმუში და სხვა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იმ დროის ყოფა-ცხოვრების სხვადასხვა მხარე ივანე ჯავახიშვილმა დაასურათა და გვიჩვენა მთელი თავისი ნაირსახეობით ხელოვნების მაშინდელ ძეგლთა სათანადო ექსცერპირების მეშვეობით.

ამაში, რომაც წელიწადზე მეტ ხანს ივანე ჯავახიშვილი ნაყოფიერად მოღვაწეობდა საზოგადოებრივ და სამეცნიერო ასპარეზზე. ამ მრავალმხრივი მოღვაწეობის პერიოდში მან განვლო ერთავად თვალსაჩინო ზეალმავლობისა და დიდი შემომქმედი გაქანების გზა. სიკვდილმა მოგვტაცა იგი სრული განვითარების მწვერვალს მიღწეული და მის მიერ ფართოდ ორგანიზებულ კოლექტიური მუშაობის მწყობრად მიმდინარეობის წამს თავის პასუხსაგებ სადარაჯოზე თავდადებულ გუშაგად მდგარი.

ამაში და მთავრობა დიდად აფასებდნენ მის მუშაობას და მზრუნველობით ეპყრობოდნენ მის მოღვაწეობას: არქეოლოგიური გათხრების მისი დიდი პროექტები, რომლებიც მაშინ ჩვენ განუხორციელებლად გვეჩვენებოდნენ, მოწონებულ იქნენ და საამისოდ საჭირო სახსარიც გადაიღო. ასე იქნა ჩატა-

რებული მრავალწლიან კამპანიებად ეს გათხრები. ნაწილობრივ დღესაც მისი სიკვდილის შემდეგ, მისი მოწაფეების ხელმძღვანელობით მიმდინარეობენ გათხრები ბოლნისში, გეგუთში, დმანისში, სამთავროს მინდორზე შტაბში და პიტიახშების უძველეს სამარხ არმაზში, — გათხრები, რომლებმაც მოგვცეს, როგორც განსვენებული მეცნიერი ვარაუდობდა, დიდად მხატვრული საგნების უხვი და მაჩვენებელი მასალა, დამახასიათებელი არა მარტო შოთა რუსთველის ეპოქისა, არამედ აგრეთვე საკუთრივ საქართველოს ისტორიის დასაწყისი ხანისა.

სწორედ ასევე განხორციელებულ იქნა მისი პროექტი ჯერ კიდევ ჩვენი ხალხის ყოფა-ცხოვრებაში შერჩენილი შინამრეწველობისა და წვრილი ხელოსნობის მასალის შეგროვებისა საქართველოს სხვადასხვა რაიონში. ამ პროექტისათვის, მისი შუამდგომლობით, გადაღებული იყო სპეციალური სახსარი და ეს საქმე განხორციელეს საამისოდ ადგილობრივ გაგზავნილმა ახალგაზრდა მომუშავეებმა განსვენებული მეცნიერის მიერ შემუშავებული პროგრამით.

ასევე მოწყობილ იქნა შოთა რუსთველის ეპოქის მუზეუმი, რომელმაც განსვენებულის ხელმძღვანელობით თვალსაჩინო მუშაობა ჩაატარა საქართველოს მატერიალური კულტურის ისტორიის მასალის შესაკრებად, კერძოდ, ხელოვნებისა და მატერიალური კულტურის ტერმინების ლექსიკონის შესადგენად ქართული მწერლობის მასალის მიხედვით უძველეს დროიდან XIX საუკუნემდე. ეს მუზეუმი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დაარსების შემდეგ, შეუერთეს აკადემიის ერთ-ერთ ინსტიტუტს მისთვის ბუნებრივი ადგილის მიკუთვნებით სამეცნიერო-საკვლევო მუშაობის გეგმის მიხედვით.

სწორედ ამნაირადვე შესაძლებლობა მიეცა საქართველოს კულტურის ძეგლთა დაცვის განყოფილებას გაეშალა მთელი რიგი წლების განმავლობაში ჯერ კიდევ ომის დაწყებამდე თავისი საქმიანობა ხელოვნების და უძველესი დროის სხვა ძეგლთა დაცვისა და რესტავრაციისათვის, რისთვისაც ამ განყოფილებამ დიდი სახსარი მიიღო სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსაგან.

რაც შეეხება განსვენებული მეცნიერის მონუმენტალური მონოგრაფიების გამოქვეყნებას, რასაკვირველია, ლაპარაკი-კი მეტია იმაზე, რომ ყველა ეს ნაშრომი ისევე, როგორც მის მიერ გამოსაცემად განმზადებული ცალკეული უძველესი ტექსტი და აგრეთვე მის მიერვე რედაქტირებული სამუშაოები მისგანვე აღზრდილი სამეცნიერო კადრების ახალგაზრდა მუშაკებისა, თავის დროზე დაიბეჭდა და ახლა ისინი მიმდინარე მუშაობის ფუძესა და გამოსავალ პუნქტს შეადგენენ.

რალა თქმა უნდა, არც პირადი წარჩინება დაჰკლებია განსვენებულს: იგი არჩეულ იქნა საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის წევრად, დაჯილდოვებულ იქნა მის მიერ დაარსებული უნივერსიტეტის ოცი წლის თავზე შრომის წითელი დროშის ორდენით, და, ბოლოს, არჩეულ იქნა სრულიად-საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსად.

მისი გარდაცვალებისას, რამაც თავისი მოულოდნელობით ყველანი დიდად დაამგლოვიარა და რაც ისეთ წამში მოხდა, როდესაც იგი მთლად ჩამუშული იყო უადრესად ნაყოფიერ გამოკვლევებში, მთავრობამ გამოიტანა დადგენილება განსვენებული მეცნიერის სიკვდილის შემდეგ დარჩენილი გამოუცემელი ნაშრომების დაბეჭდვის შესახებ, რაც ახლა საქართველოს მეც-

ნიერებათა აკადემიის მთელი რიგი ინსტიტუტების მზრუნველობის საქმეს შეადგენს. მისი გარდაცვალების შესამე წლის თავზე დაკმაყოფილებულ იქნა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტის აღმშენებლობა: საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დადგენილებით ინსტიტუტს მიეკუთვნა ივანე ჯავახიშვილის სახელი. მთავრობის დადგენილებითვე საქართველოს მუზეუმის შენობაში დატოვებულ იქნა განსვენებულის უკანააქველი წლების სამუშაო კაბინეტი, და ამ კაბინეტში ახლა გამოფენილი ფოტოპორტრეტები გვიჩვენებენ მას სიცოცხლის სხვადასხვა ეტაპზე, დაწყებული გიმნაზიაში ყოფნის დროიდან.

და ამ სწორედ ეს პორტრეტები იძლევიან, როგორც მართებულად აღნიშნა კაბინეტის გახსნის დღეს ერთ-ერთმა დამსწრეთაგანმა, იმის სურათს, თუ როგორ ვითარდებოდა განსვენებულის პიროვნება სულიერად და, სახის განუხრეკლ ფორმირებასთან ერთად, როგორ განუხრელადვე იზრდებოდა სწორედ მოწიფულობისას, მეტადრე ბოლო წლებში, ამ სახის გარეგანი სილამაზე, — სახისა, რომელიც გაციხროვნებულია შინაგანი შუქით და კმაყოფილებით შრომაში გატარებული ცხოვრების გამო.